

gospodarske, obrtniške in narodne.

Izhajajo vsak petek ter stanejo v tiskarni prejemane za celo leto 6 kron, za pol leta 3 krone in za četrť leta 1 krono 50 vin., — po pošti prejemane pa za celo leto 7 kron, za pol leta 3 krone 50 vin., za četrť leta 1 krona 80 vin. — Za prinašanje na dom v Ljubljani se plača na leto 80 vin. Naročnino prejema upravništvo v Blasnikovi tiskarni. — Oglase (inserte) vzprejmlje upravništvo, in se plača za vsako vrsto za enkrat 16 vin., za dvakrat 24 vin., za trikrat 30 vin. — Dopisi naj se pošiljajo uredništvu „Novic“.

V Ljubljani 29. junija 1900.

Politični oddelek.

Slovanske stranke.

I.

Slovenci smo v politični vedi strahovito zaostali. V tem oziru je naša nevednost uprav gorostasna. Razun Apihove knjige „Slovenci in l. 1848“, ki pa je v prvi vrsti zgodovinska, in šele v drugi vrsti politična, nimamo ne jednega spisa vednostnopolitičnega značaja. Pa tudi naši časniki ne ustrezajo v tem oziru popolnoma, ker se bavijo največ z dnevnimi vprašanji in so premajhni, da bi mogli gojiti politično vedo. Od tod prihaja, da so pri nas politični pojmi tako motni, in da je politična izobrazba prerevna.

Naša nevednost sega tako daleč, da niti ne vemo, v čem prav za prav obstoji bistvo različnih političnih strank v naši državi. Vsak dan čitamo o nemških liberalcih, nacionalcih, klerikalcih in antisemitih, o Mladočehih in Staročehih, o čeških radikalcih in realistih, o šlahti, o poljskih stančikih in o poljski ljudski stranki, o hrvatskih obzoraših in domovinaših, pravaših, čistih pravaših in madjaronih, a kako malo je ljudi, ki bi vedeli povedati, katera so načela jedne ali druge stranke, in po čem se te stranke odlikujejo.

V tem oziru hočemo poskusiti, da zamudo drugih listov nekoliko popravimo in hočemo — v primernih posledkih podati čitateljem študije o posameznih slovanskih strankah in njihovih programih. Začeti hočemo z najmlajšo stranko, ki je širšim krogom najmanj znana, ki pa ima jasen, vsestranski, na znanstveni filozofični podlagi izdelan program, namreč s češko ljudsko stranko. Ta stranka je imela pred nekaj tedni svoj občni shod in se na njem organizovala kot politična stranka. Naj začnemo torej z njo.

Češki realisti hočejo realizem t. j. oni svetovni in življenski napor, kateri jemlje ljudi in stvari, kakoršne

so v resnici, kateri stoji na čisto resnični, na realni podlagi; realistu zadostujejo realna tla popolnoma, on računa z razmerami in strmeč le za mogočimi, izvedljivimi cilji izvaja dosledno i v politiki svoja načela. Dosedaj je nastopal češki realizem — če izvzamemo ono kratko dobo (1891—1898) spojenja realistov z Mladočehi — glavno v vedi, v literaturi in v filozofiji. Odkrita in neustrašeno se je pokazal — takrat le malo številno zastopan — pred širšo javnostjo v drugi polovici osemdesetih let, ko je profesor Masaryk ustanovitelj in glavni reprezentant realizma — z učenjakoma dr. Gebauerjem in dr. Gollom dokazal nepristanost Kraljedvorskega in Zelenogorskega rokopisa. Takrat so veljali ti možje pri Mladočehih in Staročehih za narodne izdajalce in veljajo deloma še sedaj. Danes, ko so se organizovali v politično stranko, javno mnenje tudi ni vsprejela najboljša. Koliko se pri tem gleda na resnico, je seveda drugo vprašanje!

Nova češka stranka stoji na čisto moderni, socialni podlagi in je prešinjena s popolnoma demokratičnim duhom. Njen program objema z isto skrbjo vse ljudske sloje, in zato si je nadela tudi ime češka ljudska stranka.

Češka ljudska stranka stoji na stališču takozvanega prirodnega prava. Kakor ima vsaki zavedni posameznik pravico, da se samostojno razvija in postane kolikor mogoče neodvisen, tako si prizadeva s popolno pravico i vsaki zavedni in napredni narod, da postane kolikor mogoče svoj lastni gospodar. Vprašanje je le, do kake meje more iti ta samostojnost, in po kateri poti, s katero politiko se jo more doseči.

Bivša popolna samostojnost čeških dežel je pri sedanjih razmerah nemogućna. Že Palacký ni verjel več v to, marveč zagovarjal v prvotnem svojem programu narodnostno federacijo. Še le pozneje je vsprejel v svoj program federacijo čeških dežel t. j. češko državno pravo. Ljudstvo razume pod geslom državno pravopolitično samostojnost. Zavest, da je bil češki narod enkrat samostojen, da je imel svoje lastne kralje itd. je

bila tudi eden imed najvažnejših faktorjev pri vzbujanju češkega naroda. Ta zavest in pa hrepenenje po neodvisnosti, katera se vedno bolj živo odkriva v njem, je dragocen zaklad za vsako politično stranko češko. A velika hiba je, če se pri tem teženju po neodvisnosti glavno težišče stavi v historizem, a ne v zavednost narodne individualitete in vrednosti. Res je, da ima preteklost veliko važnost za razvitek narodnega življenja v sedanjosti in preteklosti, a pogrešeno je in zelo nepraktično, če uredimo vse svoje politično delo le na podlagi nekdanje, četudi imenitne, slavne minulosti (historizem) a se ne prilagodimo resničnim sedanjim razmeram (realizem). Tirati sedaj državnopravno politiko je zelo nepraktično. Tretjina prebivalstva misli, da bi bilo češko državno pravo za njo začetek smrti. To sicer ni res, marveč nasprotno, še prospelo bi ji to, vendar faktum je, da ona tako misli in s tem treba računati. Računati treba dalje in s tem, da je ta tretjina najmanje ravno toliko zavedna in napredna kakor večina, in da ima pri tem večino kapitala v svoji oblasti. Češka država, v kateri bi bilo toliko zavednih izdajalcev, ne more obstajati.

Historično državno pravo tudi radi tega nima toliko veljave, ker so njegovo bistvo t. j. kontinuiteto politične samostojnosti po belogorski bitvi legitimni zastopniki čeških dežel sami večkrat pretrgali. Absolutičnim reformam Marije Terezije in Jožefa II. se niso na pr. deželni stanovi prav nič upirali. Leta 1848 so šli ljudski zastopniki češki v državni zbor na Dunaj in Kromeriz brez protestov, (Ogri so jednostavno ostali doma!) tudi proti oktrojirkom l. 1849., 1851., 1860., 1861. se ni protestovalo, še-le l. 1863. so nastopili češki poslanci pasivno opozicijo in vstopili l. 1867. v državni zbor, zavarovavši se s svojim historičnim pravom.

Če tudi stoji historično državno pravo v pravniskem smislu na slabih nogah, ga vendar sedanja češka ljudska stranka ne zamota, ker bi mogel dobiti pri izpremenjenih razmerah še vedno svojo veliko politično vrednost. Zgodilo bi se to na pr., če bi Nemci po pravični in nepristranski češki politiki prišli do prepričanja, da bi češko državno pravo i njim veliko koristilo v kulturnem oziru. Češke dežele imajo dalje pravico voliti si svojega vladarja, če bi izumrla sedanja dinastija.

Češka ljudska stranka ne zameta torej historičnega državnega prava, zavrača pa odločno sedanji državno-pravni utopizem. Ta utopizem je dvoji: utopizem preteklosti, staro- in mladočeške stranke, kateri noče ti priznati, da je bila pravna kontinuiteta državnega prava prerušena, in kateri pokladati slikanje nekdanje slavne minulosti za bistvo državnopravne zavesti in utopizem bodočnosti radikalne stranke, katera se omejuje v glavnem na slikanje krasne bodočnosti, katera zasveti češkemu narodu, če se mu enkrat izpolni njegova najsrčnejša želja, t. j. če dobi zopet svoje državno pravo. Pri tem pa pozabi povedati pot, po kateri bi se dalo to doseči.

Politični pregled.

K položaju. — Med parlamentarnimi počitnicami imajo poslanci navado, da izražajo pred volilci svoja mnenja o položaju in o bodoči taktiki svoje stranke oziroma o načrtih vlade. Minola dva tedna je poročalo več poslancev različnih strank in vsi so se bavili z vprašanjem, kaj bi bilo najboljšo sredstvo, da bo mogel državni zbor zopet redno poslovati. Nemci, zlasti radikalnejše barve, vneti so za razpust zbornice in za nove volitve; zmernejši Nemci pa so za to, da se izpremeni državnozbornski pravilnik tako, da bo za bodoče obstrukcija onemogočena, in da se uredi jezikovno vprašanje s § 14. Kaj stori vlada, ne ve nihče. Ako razpiše nove volitve, se bo število radikalcev v zbornici le še pomnožilo, kakor se je to zgodilo tudi v Italiji, kjer je moralo Pellouxovo ministrstvo zategadelj odstopiti. Za izpremembo pravilnika pa bo težko dobiti večino, kajti obstrukciji se za vsak slučaj nočejo odpovedati niti Čehi niti Nemci. Ker poteče z zadnjim junijem proračunski provizorij, in je treba določiti iznova tudi kvoto, si bo vlada podaljšala provizorij s § 14. ter najela za 50 milijonov kron posojila; kvoto pa določi krona za leto dni. Češki in poljski listi poročajo, da je Körberjevo stališče že zelo omajano, da vlada med ministri radi jezikovnega vprašanja nesloga, in da je pričakovati iznenadenj. Poljaki, ki so prvi izstopili iz bivše desničarske večine, so se že iztreznili ter bi radi zopet sestavili večino s Čehi. Zato delajo na to, da se začne nova pogajanja med Čehi in Nemci. Čehi so, kakor vselej, pripravljeni takoj skleniti mir, ako se jim zjamči enakopravnost češčine.

Poroka avstroogrskega prestolonaslednika. — Včeraj, v četrtek opoldne se je vršila na Dunaju izredna svečanost. Avstroogrski prestolonaslednik nadvojvoda Franc Ferdinand je vpričo dvora avstrijskih in ogerskih ministrov ter drugih najvišjih dostojanstvenikov v roke cesarja Franca Jožefa I. prisegel, da se odpoveduje za svojo bodočo ženo in za njene eventualne sinove vseh pravic do prestola. Nadvojvoda Franc Ferdinand se namreč v kratkem — baje že to nedeljo — poroči z grofico Zofijo Chotek. Ker ta ni najvišjega rodu, ne more biti enakopravna s svojim soprogom. Zato pa bodoča družica bodočega našega cesarja ne more postati nikdar cesarica in tudi njeni sinovi nimajo pravice do prestolonasledništva. Nadvojvoda Franc Ferdinand za svojo osebo ne izgubi s tem nobene pravice, nego postane po cesarjevi smrti avstroogrski vladar. Grofica Zofija Chotek, bodoča soproga avstroogrskega prestolonaslednika Franca Ferdinanda, je bila rojena 1. marcija l. 1868, ter ima torej 32 let. Njena rodbina je starega češkega plemiškega rodu, ki je dobila l. 1723. grofovski naslov. Njen oče, grof Bohuslav Chotek, ki je bil pod Hohenwartovo vlado cesarski namestnik češki, je umrl v oktobru l. 1896. Imel je osem otrok, med katerimi je bila Zofija peta. Rodila se je v Stuttgartu, ker je bil njen oče poslanik. O njeni mladosti se ne ve veliko. Imela je jako skrbno odgojo ter se odlikuje s posebnimi lastnostmi duha in srca. Že pred leti je bila določena za dvorno damo nadvojvode Friderika, kakor je bila tudi Zofijina sestra, Sidonija dvorna dama prestolonaslednice Štefanijske. V hiši nadvojvode Friderika se je seznanil nadvojvoda Franc Ferdinand z grofico Zofijo Chotek pl. Chotkovo in Wogninsko ter se zaljubil vanjo. Nadvojvoda si je izbral svojo bodočo ženo svobodno, brez posredovanja politikov in diplomatov. Ako umrje cesar, nastopi vlado Franc Ferdinand, nadvojvoda Oton pa bo prestolonaslednik. Poroka se bo vršila v nedeljo v Reichstadtu brez vsakršne posebne slavnosti.

Grof Muravjev umrl. — Ruski kancelar in voditelj zunanjega ministrstva, grof Muravjev je umrl, ker ga je zadela kap. Kot naslednik kneza Lobanova je postal grof Muravjev l. 1896. vodja ruske zunanje politike ter si pridobil tekom štirih let velikih zaslug ne le za Rusijo, nego za ves